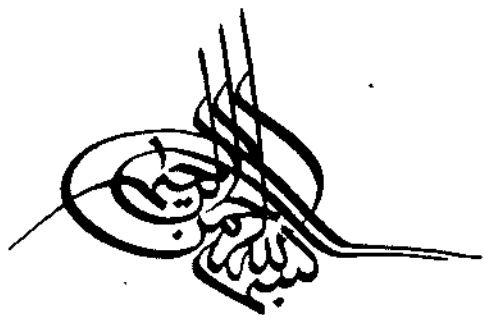

توسعه گردشگری در ایران
(تحلیل سیاستهای برنامه سوم و چهارم توسعه)

تألیف:

یحیی کمالی

۱۳۹۰

کتابخانه	کتابخانه، ری، ۱۳۶۳، گردآورده
عنوان و نام پدیدآور	توسعه گردشگری در ایران: تحلیل سلسله‌های برنامه سوم و چهارم توسعه/ تألیف یحیی کمالی.
مشخصات نشر	تهران: منشوره، ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری	۱۹۲ ص. جدول.
شابک	978-964-6156-65-4
موضوع	برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۹ - ۱۳۸۳
موضوع	برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴ - ۱۳۸۸
موضوع	جهانگردی -- ایران -- برنامه‌ریزی
موضوع	ایران -- سیاست اقتصادی -- قوانین و مقررات
رده‌بندی کنگره	۳۹۰:۹۴۹/۸۳:G
رده‌بندی دیویی	۳۳۸/۴۷۹۱
شماره کتابشناسی ملی	۳۸۷۷۸۲۲

مؤلف: یحیی کمالی

صفحه آرایشی: فرهاد یوسفی

چاپ اول: ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۶۰۰ تومان

تهران - خیابان انقلاب - دروازه دولت پلاک ۵۹۰ - طبقه ۴ - واحد ۱۰ - تلفن: ۶۶۳۴۴۲۰۱۱-۲

تهران - خیابان انقلاب - خیابان ابووریحان - پلاک ۷۰ - تلفن: ۶۶۹۶۶۵۴

فصل اول: کلیات و مبانی نظری

۱-۱- مبانی نظری.....	۱۹
۱-۲- تعریف توسعه و مفاهیم اساسی آن.....	۲۰
۱-۳- صنعت گردشگری و توسعه.....	۲۵
۱-۴- گردشگری در کشورهای در حال توسعه.....	۲۶
۱-۵- دیدگاه های نوناگون در تکامل و توسعه گردشگری.....	۲۸
۱-۶- توسعه پایدار- گردشگری پایدار.....	۳۰
۱-۷- مؤلفه های توسعه پایدار.....	۳۴
۱-۸- گردشگری پایدار.....	۳۶
۱-۹- اصول گردشگری پایدار.....	۳۸
۱-۱۰- توسعه گردشگری پایدار.....	۴۰
۱-۱۱- ظرفیت پذیری و توسعه پایدار.....	۴۳
۱-۱۲- نقش سازمانهای غیردولتی در توسعه پایدار.....	۴۴
۱-۱۳- تعریف طبیعت گردی و اصول آن.....	۴۶
۱-۱۴- گردشگری فرهنگی.....	۴۹
۱-۱۵- گردشگری فرهنگی- طبیعی.....	۵۰
۱-۱۶- گردشگری پایدار.....	۵۲
۱-۱۷- دیدگاه اجتماعی- فرهنگی نسبت به گردشگری.....	۵۹
۱-۱۸- دیدگاه اقتصادی نسبت به گردشگری.....	۶۳
۱-۱۹- دیدگاه سیاسی نسبت به گردشگری.....	۶۶
۱-۲۰- دیدگاه زیست محیطی نسبت به گردشگری.....	۶۹
۲- ارتباط موضوع با سیاستگذاری عمومی.....	۷۰
۲-۱- اهمیت مرجعیت ها در سیاستگذاری عمومی.....	۷۲
۲-۲- نقش مرجعیت ها در سیاستگذاری عمومی.....	۷۴

۲-۳- واسطه ها	۷۶
---------------------	----

فصل دوم: نقش و تاثیر مرجعیت ها بر سیاست های گردشگری

۱- مرجعیت کلی در جمهوری اسلامی ایران	۸۴
۱-۱- قانون اساسی و سیاستگذاری	۸۴
۱-۲- مرجعیت اقتصاد	۸۷
۱-۳- مرجعیت سیاست	۹۰
۱-۴- مرجعیت فرهنگ	۹۱
۱-۵- مرجعیت اجتماعی	۹۳
۲- مرجعیت بخشی	۹۴
۲-۱- فرآیند شکل گیری مرجعیت بخشی	۹۵
۲-۲- سیاستهای اساسی گردشگری در برنامه سوم توسعه	۱۰۰
۲-۳- سیاستهای توسعه گردشگری در برنامه چهارم توسعه	۱۰۵
۲-۴- سیاست های توسعه گردشگری در اسناد بخشی، فرابخشی و تلفیقی در	
چارچوب برنامه چهارم توسعه	۱۰۷
۲-۵- بررسی سیاستهای گردشگری در چارچوب سند تلفیقی اسناد توسعه بخشی و	
فرابخشی	۱۲۳

فصل سوم: نتایج و عملکرد سیاستهای توسعه گردشگری

۱- اهداف و عملکرد برنامه اول و دوم توسعه	۱۲۹
۲- اهداف و عملکرد گردشگری در برنامه سوم توسعه	۱۳۱
۳- بررسی شاخصها و عملکرد گردشگری در برنامه سوم توسعه	۱۳۳
۴- نتایج و عملکرد شاخصهای ارزیابی گردشگری در برنامه سوم	۱۳۷
۴-۱- عملکرد سیاستهای برنامه سوم	۱۳۸
۵- نتایج و عملکرد سیاستهای توسعه گردشگری در برنامه چهارم توسعه	۱۴۳
۵-۱- بررسی عملکرد مواد قانونی و سیاستهای اجرایی برنامه چهارم توسعه	۱۴۳
۵-۲- بررسی عملکرد شاخص های گردشگری در برنامه چهارم سال ۱۳۸۴	۱۴۹
۵-۳- عملکرد سیاستهای گردشگری در برنامه چهارم سال ۱۳۸۵	۱۵۲
۵-۴- سنجش عملکرد برنامه چهارم با توجه به گزارش های موجود	۱۵۴
۶- تاثیر مرجعیت بخش بر نتایج و عملکرد برنامه های توسعه	۱۶۰

۱-۶- ابهامات برنامه های توسعه و دلایل عدم تحقق اهداف آن.....	۱۶۰
۲-۶- چالش های حاصل از ابهام مرجعیت بخش گردشگری.....	۱۶۱
نتیجه.....	۱۶۷
ضمیمه.....	۱۷۳

فهرست جداول

- جدول ۱-۲- شاخص های برنامه سوم توسعه..... ۱۰۳
- جدول ۲-۲- اهداف کمی بخش گردشگری و میراث فرهنگی در برنامه چهارم توسعه..... ۱۱۳
- جدول ۱-۳- اهداف و عملکرد شاخص های گردشگری در برنامه اول و دوم توسعه..... ۱۲۹
- جدول ۲-۳- عملکرد شاخص های کلیدی (اهداف کمی) بخش ایرانگردی و جهانگردی..... ۱۳۵
- جدول ۳-۳- عملکرد مواد قانونی برنامه سوم توسعه در سال های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۲ در بخش ایرانگردی و جهانگردی..... ۱۳۸
- جدول ۴-۴- عملکرد مواد قانونی برنامه چهارم توسعه در سال ۱۳۸۴..... ۱۴۴
- جدول ۵-۳- عملکرد بودجه ای بخش میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری..... ۱۴۷
- جدول ۶-۳- عملکرد شاخصهای کلیدی (اهداف کمی)..... ۱۵۰
- جدول ۷-۳- شاخص های کلیدی در سال ۱۳۸۵..... ۱۵۳

پیشگفتار

امروزه گردشگری به عنوان یک پدیده اجتماعی و اقتصادی مورد توجه جدی کشورهای مختلف قرار گرفته است و در دهه های اخیر رشد مداوم و روبه افزایشی را تجربه کرده است تا به یکی از بخش های اقتصادی در حال رشد سریع تبدیل شده است، صنعت گردشگری ارتباط نزدیکی با توسعه دارد و اهداف و غایات زیادی را دنبال می کند. این فرایند گردشگری را به یکی از اهداف و جنبه های اصلی برای توسعه اجتماعی و اقتصادی تبدیل کرده است، گسترش جهانی گردشگری در کشور های توسعه یافته و صنعتی باعث فواید اقتصادی و اشتغال در بخش های مرتبط از میراث فرهنگی گرفته تا کشاورزی و ارتباطات شده است (un w.t.o, 2008).

از طرفی توسعه گردشگری متضمن توجه به ابعاد توسعه در تمامی سطوح فردی سازمانی ملی و بین المللی است و پایداری آن در گرو استفاده از منابع، هدایت سرمایه گذاری ها، پیشرفت فناوری و تغییر ساختاری و نهادی است، که با نیاز های حال و آینده بشر سازگار باشد. صاحب نظران گردشگری معتقدند مسیر دستیابی به توسعه گردشگری از طریق در نظر گرفتن دو دسته عوامل زیر: عوامل اولیه سیاستگذاری صرفنظر از موضوع سیاستگذاری و عوامل تخصصی گردشگری، امکان پذیر خواهد بود (نوری، ۱۳۸۴: ۵).

وضعیت صنعت گردشگری کشور ایران حاکی از آن است که به لحاظ سهم بخش گردشگری از تولید ناخالص داخلی، کشور ایران در میان ۱۷۴ کشور جهان رتبه ۸۶ و در میان کشورهای حاشیه خلیج فارس جایگاه سوم را پس از بحرین و قطر به خود اختصاص داده و نیز در زمینه سرمایه گذاری در صنعت گردشگری، کشور ایران در میان ۱۸۶ کشور جهان رتبه ۱۷۲ و در میان کشورهای خاورمیانه در رتبه آخر قرار گرفته است. همچنین به لحاظ ارزش صنعت گردشگری در سال ۲۰۰۵ کشور ایران در میان ۱۷۴ کشور جهان رتبه ۴۳ را کسب نموده

است (سازمان جهانی جهانگردی، گزارش آماری بررسی وضعیت گردشگری، ۱۳۸۴).

بنابراین ضرورت نگرش نظام مند به گردشگری، توسعه و بهره‌گیری از روشهای علمی مناسب در مدیریت و سیاستگذاری در این بخش در ایران بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. در این کتاب سعی بر آن است از منظر رشته سیاستگذاری عمومی به بررسی سیاستهای توسعه گردشگری ایران در قالب برنامه سوم و چهارم توسعه پرداخته شود. چارچوب این کتاب که تاثیر مرجعیت سیاستها را به عنوان عامل اولیه سیاستگذاری عمومی بر سیاستهای توسعه گردشگری ایران در قالب برنامه سوم و چهارم توسعه بررسی می‌کند، می‌تواند در تدوین سیاستهای توسعه گردشگری در مسیر دستیابی به توسعه پایدار گردشگری موثر باشد.

کتاب حاضر با محور قرار دادن گردشگری در قالب برنامه سوم و چهارم توسعه، به بررسی سیاستها و اهداف این بخش می‌پردازد. این کتاب از منظر رشته سیاستگذاری عمومی که میان رشته‌ای و کاربردی است، صورت می‌گیرد. سیاستگذاری در یک حوزه خاص مستلزم تجزیه تحلیل آن حوزه و صورتبندی آن به شکل یک مشکل یا معضل اجتماعی است که نیازمند پاسخ یا راه حل سیاستی می‌باشد. صورتبندی دقیق مشکل باید به گونه‌ای باشد که قابلیت آن را داشته باشد که تحت یک عمل دولتی یا طرح مدیریتی قرار گیرد. این امر خود مستلزم تحدید حدود یک پدیده، شناسایی متغیرها و متغیرهای مستقل اساسی و سپس تدوین شاخص‌های عینی و در پایان شناخت ابزارهای تاثیر گذار بر آن متغیرهاست (اشتریان، ۱۳۸۱: ۳۴).

با توجه به اهمیت این موضوع در سیاستگذاری عمومی، کتاب پیش رو مبتنی بر رویکرد توسعه پایدار و با بهره‌گیری از قابلیت‌های مفهوم مرجعیت که یکی از مفاهیم اساسی رشته سیاستگذاری عمومی است، سیاستهای توسعه

گردشگری ایران را در قالب برنامه سوم و چهارم توسعه بررسی می کند تا تاثیر مرجعیت ها را بر سیاست های گردشگری و نتایج حاصل از این سیاستها را با توجه به اهداف کمی و کیفی در نظر گرفته شده در قانون برنامه توسعه نشان دهد.

مرجعیت در سیاستگذاری عمومی نقش مهمی در چگونگی شکل گیری سیاستها و تعریف اهداف و مشکلات دارد. با تفکیک مرجعیت کلی، بخشی و جهانی و با تاکید بر مرجعیت بخش گردشگری در قالب برنامه سوم و چهارم توسعه، سعی می شود. تاثیر ابهام مرجعیت ها به عنوان متغیر مستقل بر سیاستها و اهداف توسعه گردشگری ایران مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. این ابهام مرجعیتی تشریح می شود و تاثیر آن بر سیاستهای گردشگری نشان داده خواهد شد. مطابق آمار و اطلاعات ارائه شده از سوی سازمان های ذی ربط میزان تحقق اهداف و عملکرد سیاستها مورد بررسی قرار می گیرند تا در نهایت مشخص شود که ابهام مرجعیت سیاستهای گردشگری چگونه مانع تحقق اهداف برنامه های توسعه شده است.

هدف اصلی این کتاب، تحلیل سیاستهای توسعه گردشگری در مسیر تحقق اهداف برنامه سوم و چهارم توسعه است. با توجه به اینکه این کتاب از منظر رشته سیاستگذاری عمومی و بر اساس قابلیت های مفهوم مرجعیت به بررسی سیاستهای توسعه گردشگری می پردازد و با تصویری که از مرجعیت کلی، بخشی و جهانی عرضه می کند، با استفاده از نتایج آن می توان تصویری مشخص از وضعیت گردشگری کشور ارائه کرد، ابهامات مرجعیت سیاستهای گردشگری را برطرف کرد، تصویری از گردشگری در برنامه های آتی توسعه ارائه داد، معیارهای پیشین در تصمیم گیری و اجرا را اصلاح کرد، چگونگی تعیین اهداف توسعه گردشگری را بررسی کرد، نحوه مدیریت مسئولین را تجزیه تحلیل کرد و نقش نهاد ها و ساختار ها را در تحقق اهداف نشان داد.

مرجعیت‌ها نقش مهمی در زمینه‌سازی سیاست‌ها دارند. با بررسی نقش آنها می‌توان زمینه را برای اصلاح سیاست‌ها فراهم کرد. یکی از نکاتی که مورد توجه مسئولان گردشگری است تربیت نیروی متخصص و انجام پژوهش‌های کاربردی و موثر در این حوزه است چرا که تحقیقات و یافته‌های علمی نقش مهمی در فرایند توسعه ایفا می‌کنند. از این رو کتاب حاضر می‌تواند نقش مهمی در تحقق اهداف فوق در توسعه گردشگری ایران داشته باشد.

یحیی کمالی

۱۳۹۰

www.ketab.ir